

EARLY TISHA B'AV CUSTOMS

Yehudah Ratzhavi in an article entitled: **תשעה באב במנהגות ראשונים** that appeared in the Journal, **סיני קי"ט**, תשנ"ז, pages 101-102, presents the contents of a pamphlet, found in the Cairo Geniza, that describes the customs for **תשעה באב** that were practiced in the area where the author lived. I extracted what I considered to be some of the more important **מנהגים** and provided some of the sources for them:

- א. שינוי מקומות ישיבה בבית הכנסת.⁶
- ב. היושבים בבית הכנסת זורים עפר או אפר תחתיהם.
- ג. מניין השנים לחורבן. בעת אמירת הקינות העלו את מניין השנים לחורבן, כי תשעה באב הוא ראש השנה לחורבן. עם שמיעת ההכרזה עונים הקהל 'ברוך דין האמת'.⁷
- ד. אבל התורה. מוציאים ספר תורה מתיקו, מכסין אותו במפה שחורה ומעמידים אותו על כסא כל שעת אמירת הקינות.

- Translation:
- A. Changing one's seat in synagogue;
 - B. Those sitting on the floor in synagogue first spread ashes on the ground under the area upon which they will be sitting;
 - C. The number of years that have passed since the destruction of each of the two Temples is announced. Upon beginning the recital of the Kinot they proclaim the number of years that have passed since the destruction of each of the two Temples because Tisha B'Av marks the anniversary of each event. In response to hearing the number of the years that had passed, those congregated answer: Baruch Dayan Ha'Emes.
 - D. The Torah scroll joins in the mourning mood by being removed from its case. The scroll is then wrapped in a black cover. While the Kinot are recited, the scroll remains in an upright position leaning on a chair.

A possible source for some of those customs is the following:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יח' הלכה ט'-והקורא בתשעה באב אומר ברוך דין האמת. ויש שמניחין את התורה על הקרקע באסכילות שחורה, ואומרים נפלה עטרת ראשנו, וקורעין ומספידין כאדם שמתו מוטל לפניו; ויש שמשנין את מקומן, ויש שיורדין מספסליהן למטה, וכולם מתפללים באפר. ואין אומרים שלום זה לזה כל הלילה וכל היום, עד שישלימו העם קינותיהן. בשעת הקינות, אסור לספר דבר ולצאת לחוץ, כדי שלא יפסק לבו מן האבל, וכל שכן לשוח עם גוי.

Translation: The one receiving an Aliya on Tisha B'Av first says: Baruch Dayan Ha'Emes. Some follow the practice of placing the Torah scroll on the ground covered with a black mat while those present cry out: the crown on our heads has fallen. They tear their clothes and present eulogies like a person who has just lost a loved one. Some change their seats in synagogue. Others sit on the ground and not on their benches. Each is sprinkled with ashes. One person does not greet the other either at night or in the day until after the Kinot are finished. During the recital of the Kinot, it is prohibited from having conversations or to go out of synagogue so that the mourning is not interrupted. Certainly no one should be having conversations with non-Jews at that time.

(א) תפילת שחרית. יש המסיימין אותה באמירת קינות לאחר הקריאה בספר תורה, ויש החותמין אותה בקדושת 'זבא לציון'.

(ב) קריאת התורה. במקצת מקומות קראו בתורה בשחרית פרק בתוכחה שבפרשת בחקותי.

(ג) לחן קריאת המגילה. בני ארץ ישראל קורין אותה בנעימת המקרא. לעומתם בני בבל קורין אותה בנעימה נוגה. המחבר מוסיף כי לשני המחנות הצטרפו אנשים שאינם מזוהים אתם.

חילוף אחר בקריאת המגילה: יש הקורין אותה כולה, גם בלילה וגם ביום. ויש שחוצים אותה לשנים: בלילה עד פרק ג פסוק כב, וביום — את השאר.

Translation: (a) Tefilas Shacharis. Some complete Tefilas Shacharis with the recital of Kinot after the reading of the Torah. Others end Tefilas Shacharis by reciting Kedushah D'Sidra.

(b) The reading of the Torah. In a few places the Torah reading that they read during Tefilas Shacharis consists of the chapter of Tochacha found in Parshas B'Chukosei.

(c) The tune for reading Megilas Eichah. The Jews of Israel read it with the regular tune for Megilas. In contrast to that custom, the Jews of Babylonia read Megilas Eichah with a sad melody. The author adds that each group was joined by those who did not agree with the local practice.

One other difference in practice concerns the reading of Megilas Eichah: some read the complete Megila at night and during the day. Others split the reading of Megilas Eichah into two; at night they would read until the end of the second chapter, verse 22 and during the day, they would conclude the Megila.

This is how the practice of reading מגלת איכה is presented in מסכת סופרים:

מסכתות קטנות מסכת סופרים פרק יח' הלכה ה'—יש שקורין ספר קינות בערב, ויש שמאחרין עד הבקר לאחר קריאת התורה, שלאחר קריאת התורה עומד אחד, וראשו מתפלש באפר, ובגדיו משולשין, וקורא בבכייה ובלילה. אם יודע הוא לתרגמו מוטב, ואם לאו נותנו למי שיודע לתרגמו בטוב, ומתרגם לפי שיבינו בו שאר העם והנשים והתינוקות.

Translation: Some read Megilas Eichah at night while others postpone the reading to the next morning until after the reading from the Torah. After the Torah is read, one person stands, with his head covered in ashes and his clothes in disarray and reads Megilas Eichah while crying and wailing. If he knows how to translate it, he should, and if not, he permits another individual to do so. It is important to translate the verses so that all present understand their meaning, including men, women and children.

התנאי השלישי שינוי ברכת השלום. במקום לומר 'שלום עליכם' אומרים 'תזכה לנחמת ציון'⁹, לפי שהוא יום אבל ואסור בשאילת שלום. כיון שאמר האל ליחזקאל האנג' דום' (יחזקאל כד, יז). ואמר באיכה 'תזנח משלום נפשי' (איכה ג, יז).

והתנאי [ה'] הרביעי סילוק המחצלות מבתי כנסיות וישיבה על הקרקע, בדומה למה שנאמר במקרא 'ישבו לארץ ידמו זקני בת ציון' (שם ב, י). ומקצת אנשים שמים אפר או עפר תחתיהם, כפי שאמר הכתוב 'הכפישני באפר' (שם ג, טז). ונאמר עוד באיכה 'האמונים עלי תולע חיבקו אשפתות' (שם ד, ה).

והימנעות מהדלקת נר בבתי כנסיות, כעניין שנאמר 'זנח ה' מזבחו ניאר מקדשו' (שם ב, ז). פירוש 'ניאר' — כיסה¹⁰, כלומר, החשיך מלשון 'ניאר את הלילה' (שמות יד, כ). ועוד 'אותי נהג ויולך חשך ולא אור' (איכה ג, ב). וגם כן לאמרו 'במחשכים הושיבני כמתי עולם' (שם ג, ו). ועוד שיציאת ישראל [ה']² ומנוסתם מבית המקדש היתה בלילה בחושך, כמו שנאמר 'ותבקע העיר וכל אנשי המלחמה יברחו ויצאו מהעיר לילה (ירמיה נב, ז). וגם כן לאמרו 'על זה היה דוה לבנו על אלה חשכו עינינו' (איכה ה, יז).

Translation: The third practice involves changing the way one greets others. Instead of greeting others with: Shalom Aleichem, they say: may you merit to witness the comforting of Tzion. Since it is a day of mourning, one is prohibited from greeting others with the customary greeting. This is in accordance with what G-d said to Yechezkiel (24, 17): Sigh silently, perform no mourning for the dead, bind on your turban, and put your shoes on your feet, and cover not your lips, nor eat the bread of men; and we find in Megilas Eichah (3, 17): And you have removed my soul far away from peace; I have forgotten prosperity.

The fourth practice involves the removal of the mats from the synagogue floor forcing those present to sit on the ground instead. This is in keeping with what was written Megilas Eichah (2, 10): The elders of the daughter of Tzion sit upon the ground, and keep silent; they have cast up dust upon their heads; they have girded themselves with sackcloth. Some present place ashes upon the floor where they will be sitting based on the verse Megilas Eichah (3, 16): He has also broken my teeth with gravel stones, he has covered me with ashes.

They do not light candles in synagogue as we learn, Megilas Eichah (2, 7): The Lord has cast off His altar, He has darkened His sanctuary, He has given to the hand of the enemy the walls of her palaces; they have made a noise in the house of the Lord, as in the day of an appointed feast. The word: Ni'Air should be translated as darkened; in other words, darkened as we find in the verse (Shemos 14, 20): G-d lit up the night sky; and in the verse Megilas Eichah (3,6): He has set me in dark places, like the long ago dead. In addition, the exodus from Egypt and the destruction of the Temples took place at night in the darkness, as it is written (Yirmiyahu 52, 7): Then the city was breached, and all the men of war fled, and went out of the city by night by the way of the gate between the two walls, which was by the king's garden; now the Chaldeans were around the city; and they went by the way of the Arabah. And as provided in the following, Megilas Eichah (5,17): For this our heart is faint; for these things our eyes are dim.

והתנאי השבעה עשר להתפלל בו ב'חזנות' כמנהג המקובל בקהל. לפיכך יש לומר
ממאמרות ר' אלעזר קילר וממאמרות רבנו סעדיה כמה שאפשר. והם המעולים ביותר
שנחתברו. ומקום [יג²] הסליחות בברכת סלח לנו²⁰. וכשיסיים את הסליחות יחתום ויחזור
לשמונה עשרה וימשיך עד שיגיע לברוך משען ומבטח לצדיקים. אח"כ יאמר את בית
החזנות המיוחד לברכת רחם. ויסמוך לו את הקינות ויאמר מה שיחפוץ מן הקינות. אח"כ
יאמר ברכת רחם כפי שביארנו ויחתום ברוך בונה ירושלים. וישלים את התפילה.

Translation: The seventeenth practice involves following the liturgical practices that are customary for each community. It is a good practice to recite the Kinot of R' Elezar Kalir and the poems of R'Sa'Adiya Gaon as much as possible. They are the highest quality liturgical poems that were ever composed. The point at which Selichos are recited is as part of the Bracha of Selach Lanu. When they complete the recital of Selichos, they finish the Bracha and continue with Shemona Esrei until they reach the Bracha of Mishan Oo'Mivtach L'Tzaddikim. Then they say the liturgy that has been composed for the Bracha of Rachem. To that liturgy, they add the Kinot and should chose whichever Kinot they wish to recite. They then conclude the Bracha of Rachem as we explained and close with the Bracha of Boneh Yerushalayim and then complete Shemona Esrei.

Based on what the author relates in this last excerpt, we can conclude that the author of the pamphlet lived in area which followed both **מנהג ארץ ישראל** and **מנהג בבל**. The practice

of reciting סליחות on תשעה באב is part of מנהג בבל:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר תשעה באב—ובשחרית יורד שליח צבור ומתפלל ככל התעניות, ואומר סליחות בחנוך ומרבה לסלוח. ועננו בין גואל לרופא. ויחיד אומר בשומע תפלה כמו שאומר בכל תעניות, וכך מנהג בשתי ישיבות.

Translation: In Tefilas Shacharis on Tisha B'Av the prayer leader steps forward and recites the same text as is recited on all fast days and includes Selichos in the Bracha of Chanum Ha'Marbeh Lisloach and the Bracha of Aneinu between the Brachos of Go'Ail and Rofeh. In the silent Shemona Esrei, the Bracha of Aneinu is included in the Bracha of Shomeah Tefila as is done on all fast days. That is the custom in the two central Yeshivos of Babylonia.

By also reciting קינות, they were following מנהג ארץ ישראל. In fact, the pamphlet confirms what we had previously noted; i.e. that the קינות were composed to be an extension of the קרובה for the ברכה of בונה ירושלים. Here is how the קינות begin as found in a version of the מחזור רומא printed in the 1500's:

וְכוֹרֵי שִׁשְׁתִּי מַצְרִיקִים מִכֶּסֶחַ לְעִדִּיקִים בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ סֹטֵעַן
וּמְכַסֵּחַ לְעִדִּיקִים וּלְיִרוּשָׁלַם עִירָךְ בְּרַחֲמִים תְּשׁוּבוּכָנָה אוֹתָהּ
בְּנֵי עוֹלָם סִהְרָה בִּימֵינוּ
וְקִנִּים נָעוּ מִסִּדְרָאֲנָתָם נִחְנוּ קְרִים שׁוֹחִים לִגְנוֹתָם נִשְׁאָקִינָה
לְאֵלֶּךָ מִגְנוֹתָם נִחְפָּסָה אֵין מְצוּא יִשְׁבֵּת גִּנְתָּם גְּבִיאֵךְ כְּאֲנָתָם הִפְךָ
מִגִּנְיָתָם נִשְׁכַּר טוֹל גִּלּוֹתָם וּפְסוּ אֲסוּנִים מִגִּנְיָתָם
מִגִּנְיָתָם רָכִיד יַחֲדֵי הָאֲבִיד לִפְנֵי תְהִיָּה גְרַם מִקְפִּיד
מִשְׁאֵי לְהַכְבִּיד וְכוֹרֵם זִתְלוֹל לְהַרְבִּיד אֵלֶיךָ דָּוִד
וְדָוִדָּךְ מִכֶּסֶחַ אֲנִשְׁכַּת עַל כִּי עָבְרוּ אֲמִרִי מִשְׁכִּית
נִקְעוֹתָם הוֹגְלוּ גִצּוֹרֵי דָבָר לְכֹן מְשׁוֹשׁ לֵב שָׁכֵת
שָׁכֵת סוֹרוּ מִי שֶׁמְעוֹנֵי עוֹכְרֵי סִי הִסִּיכּוֹנֵי בְּעֵדֵי חֲבֵרֵי
סִכּוֹתָם מִשְׁכֹּן מִסְכּוֹת דְּבִירֵי סִכּוֹתָהּ וְהוֹדְלוּ גְבוּרֵי
מִמֶּךָ וּמִשְׁעָרֵי אֲבִירֵי בְּסִלָּה גְּלֵאֲבִירֵי

Two point worth noting; i.e. on תשעה באב in that era the text of the ברכה of בונה ירושלים was as follows:

סדר רב עמרם גאון (הרפנס) סדר תשעה באב—ובתשעה באב ערבית ושחרית ומנחה מתפלל שמונה עשרה כמו בחול, וכשמגיע עד ולירושלים עירך ברחמים תשוב ובנה אותה בנין עולם בימינו, אומר רחם ה' א—להינו עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך, ועל העיר הבזויה והאבלה והשוממה, הנתונה ביד זרים הרמוסה ביד עריצים ויבלעה לגיונות ויירשוה עובדי פסילים. ולעמך ישראל באהבה נתתה, ולזרע יעקב בירושה הורשתה. נערה ה' א—להינו מעפרה והקיצה מארץ דויה. נטה עליה סוכת שלומך כנהר שלום וכנהל שוטף שלל גוים. כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה, שנאמר ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה. ברוך אתה ה' מנחם ציון ובונה ירושלם.

1. It is interesting to note that including both the theme of מנחם ציון and בונה ירושלים in this ברכה was not considered a violation of the rule of: אין חותמין בשתיים; one may not end with a Bracha that has two themes while the following ברכה

להבין את התפלה

Translation: On Tisha B'Av during Tefilas Arvis, Shacharis and Mincha, the daily Shemona Esrei is recited. When a person reaches the Bracha of V'L'Yerushalayim Ircha he says in its place: Rachem Hashem . . . Menachem Tzion Oo'Boneh Yerushalayim.

תלמוד ירושלמי (וילנא) מסכת תענית פרק ב-ר' אחא בר יצחק בשם ר' חונה רובה דציפורין יחיד בתשעה באב צריך להזכיר מעין המאורע. ומהו אומר? רחם ה' א-להינו ברחמך הרבים ובחסדיך הנאמני' עלינו ועל ישראל עמך ועל ירושלם עירך ועל ציון משכן כבודך ועל העיר האבילה ההרוסה השוממה הנתונה ביד זרים הרמוסה בכף עריצים ויבלעה לגיונות ויחללה עובדי פסילים כי לישראל עמך נתתה באהבה לנחלה ולזרע ישורון ירושה הורשת כי באש החרבתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור [זכריה ב ט] ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה.

Translation: R'Echa son of Yitzchok in the name of R' Chuna, from Tzippori said: on Tisha B'Av, each person must refer to the special occasions the day while reciting Shemona Esrei. What does he say? Rachem Hashem Elokeinu, etc.

The תלמוד ירושלמי describes the ברכה of רחם as the fulfillment of the obligation known as: צריך להזכיר מעין המאורע; that it is necessary to note the special character of the day. Based on that rule, the ברכה was recited in all the תפילות of תשעה באב as noted by רב עמרם גאון. That practice is still followed by Sephardim and they continue to recite the ברכה in the form provided by רב עמרם גאון. Ashkenazim, on the other hand, change the ברכה of תשעה באב on תפלת מנחה only for בונה ירושלם and recite the following:

מחזור ויטרי סימן צב'-נחם ה' א-להינו את אבילי ציון ואת אבילי ירושלם ואת העיר האבילה הבזוייה החריבה והשוממה החריבה ממעונות ישר' והשוממה מבלי בניה והיא יושבת וראשה חפוי כאשר עקרה שלא ילדה ויבלעה לגיונות וירשוה... ויטילו עמך ישר' לחרב ויהרגו בזדון חסידי עליון על כן ציון במר תבכה וירושל' תתן קולה לבי לבי על חלליהם מעי מעי על הרונגיהם. כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה כאמור ואני אהיה לה נאם ה' חומת אש סביב ולכבוד אהיה בתוכה בא"י בונה ירושלם.

Ashkenazim do not currently close with the ברכה of בונה ירושלם. Instead they adopted the מנחה ציון ובונה ירושלם provided by רב עמרם גאון; i.e. the form of the ברכה as found in the following:

ספר הרוקח² הלכות תשעה באב סימן שי'-במנחה מתפלל כל התפלה ויחיד אומר עננו

was found to violate the rule:

תשובות רב נטרונאי גאון - ברודי (אופק) אורח חיים סימן קמב-כך אמר רב נטרונאי גאון: בלילי ימים טובים שחוטמין ברוך פורש סוכת שלום עלינו ועל עמו ישראל מנחם ציון ובונה ירושלם - אסור לחתום כך, שכך אמרו חכמים (ברכות מט ע"א) רבי אומר אין חותמין בשתיים.

Translation: This is what Rav Natroni said: during Tefilas Arvis that is recited on holidays, some close the fourth Bracha of Kriyas Shema with the following: Ha'Porais Succas Shalom Aleinu V'Al Amo Yisroel Minachem Tzion Oo'Boneh Yerushalayim-that is not permitted based on what our Sages taught (Brachos 49a) Rebbe says: we do not recite a closing Bracha that contains two themes.

2. R. Elazar of Worms (the Rokeach) was born in Magentzia circa 4920 (1160 CE). He received his early Torah education from his father, R. Yehuda bar Klonimus (Ribak of Magentzia);

בשומע תפלה ובברכת ירושלם אומר נחם ומסיים מנחם ציון ובונה ירושלם.

Translation: In Tefilas Mincha on Tisha B'Av each person says in the silent Shemona Esrei Aneinu in the Bracha of Shomeah Tefila and in the Bracha of Boneh Yerushalayim he says: Nachem and ends the Bracha with the words: Menachem Tzion Oo'Boneh Yerushalayim.

This may a further example of a difference in practice between Troyes, France, as found in the **ספר הרוקה**, and Magentza in the Rhineland, as found in the **מחזור ויטרי**.

The second point. Ashkenazim change the **ברכה** of **בונה ירושלם** only for **מנחה** on **תשעה באב** while Sephardim change the **ברכה** for all the **תפילות** of **בונה ירושלם**. The difference in practice may stem from the fact that Ashkenazim open the **ברכה** with words of **נחמה**, comfort; i.e. **נחם ה' א-להינו את אבילי ציון**. Professor Yaakov Gartner, in his book: *The Evolvment Of Customs In The World Of Halacha*, (Hebrew), Shalem, 1995, presents three chapters in which he suggests that changes in custom developed concerning the fast day of **תשעה באב** as a result of the influence of the Karaite group known as **אבילי ציון**, the mourners of Tzion. What resulted was the view that the latter part of the day of **תשעה באב** is dedicated to **נחמה**, comfort. That may further explain why Ashkenazim abandoned the practice established by **ר' אלעזר הקליר** to recite **נחמות**, poems of comfort, after reciting **קינות**. **ר' אלעזר הקליר** composed twenty-one **קינות** and eleven **נחמות** to be recited during the repetition of the **ברכה** of **בונה ירושלם** on **תשעה באב**. Five of those **נחמות** can be found in the **מחזור** that follows the Roman Rite cited above. Ashkenazim replaced the **נחמות** with the **ציון** poems. The reason for the change may have been that **תפלת שחרית** was deemed to be too early on the day of **תשעה באב** to begin accepting words of comfort.

The view that **תפלת מנחה** and **תפלת שחרית** represents different aspects of **תשעה באב** is already reflected in **מסכת סופרים**:

מסכת סופרים פרק יח' הלכה י'-בתפילת ערבית אין אדם שומע לחבירו, מפני שהן מתפללין בלחישא, ואין אומרים לא ברכו ולא יהי שם. אבל בתפילת שחרית לאחר המזמורין והפסוקין אילו, אומרים ביוצר ברכו בקול נמוך, ואין מזכירין קדוש, ואף לא קדיש; אבל בתפילת המנחה אומרים קדוש וקדיש.

Translation: During Tefilas Arvis, very little sound can be heard in synagogue as each person recites the words quietly in a mood of mourning. Neither Barchu nor Kaddish is recited (because it would require that the words be recited loud enough for those present to answer them). The next morning during Tefilas Shacharis, after Pseukei D'Zimra, they do open with Barchu but say it in a soft voice. They do not say Kaddish nor Kedushah but during Tefilas Mincha, they say both Kaddish and Kedushah.

This excerpt from **מסכת סופרים** confirms that both **קדיש** and **קדושה** represent messianic prayers and as such, constitute prayers of **נחמה**, comfort.